

LA II EXPOSICIÓ D'ART DEL PENEDÈS, VUITANTA ANYS DESPRÉS

RESUM

Notes i aspectes documentals, en bona part inèdits fins ara, sobre aquesta mostra artística i cultural penedesenca celebrada al Vendrell al juliol del 1927.

ABSTRACT

Notes and documentary aspects, most of which unpublished to the present date, about this Penedès Art & Culture festival held in el Vendrell in July 1927.

A mig camí entre els vuitanta anys de la I Exposició d'Art del Penedès (Vilafranca 1926) i de la II al Vendrell el 1927, hem pogut consultar –mercès a les atencions de la seva directora– l'interessant fons documental sobre la celebració vendrellenca que es conserva, sense que n'hàgim pogut esbrinar el motiu, a la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, mentre esperem que el Museu de Vilafranca porti a terme la catalogació del fons documental del doctor Ricard Fortuny, donat per la seva filla Maria Dolors i on ens consta que hi pot haver documentació sobre l'exposició vilafranquina –com a mínim nosaltres hi vam veure fotografies inèdites– tota vegada que el doctor Ricard Fortuny va ser, juntament amb Mn. Trens, l'ànima d'aquella primera celebració. Curiosament, aquest fons podem dir que gairebé no aplega cap mena d'informació sobre la celebració vilanovina del 1929, la darrera i la més desconeguda de les tres.

De la primera Exposició a Vilafranca, en conservem una magnífica documentació aplegada en el volum-catàleg de 176 pàgines, editat a la impremta Ramon del Vendrell el 1927,⁽¹⁾ mentre de la segona tan sols es va publicar un breu catàleg de 32 pàgines en octau, imprès també a cal Ramon el 1927 i de la tercera, el 1929, ni tan sols això, la quarta s'havia de fer a Sitges i es va quedar pel camí, entre les notes republicanes.

El 1977, mig segle després i amb motiu de la constitució de l'IEP, Miquel Castellví i Socias, llavors en representació de l'anomenat "Museu del Vendrell" i vocal de la primera junta directiva de l'Institut, va aplegar⁽²⁾ un conjunt de dades ben poc conegudes, en la seva major part procedent del setmanari vendrellenc *Baix Penedès*, que el 1927 dirigia Josep Ramon, l'home clau de la II Exposició juntament amb el també vendrellenc Valentí Carné. L'estudi de la documentació conservada a la Biblioteca Balaguer permet complementar aquell treball, per una banda amb material imprès, des de cartells fins a fulls informatius, entrades, invitacions, rebuts de les obres exhibides, programes d'actes i impresos diversos, però sobretot amb un important fons de 215 cartes, còpia de

carbó de cartes enviades i originals de cartes rebudes entre el 5 de maig i el 23 d'agost del 1927. A més, el fons aplega un exemplar de la publicació *L'Abella d'Or*, del 1930, que inclou una crònica de la celebració vendrellenca i una consideració sobre la vilanovina del 1929.

EL VENDRELL, 1927

D'entrada la comissió organitzadora –també anomenada comissió executiva, formada inicialment per Josep Ramon i Blanch, el qual anava al capdavant i amb ell Valentí Carné i Soler, Joan Vidal Salvó i Salvador Euras– va fer pública una crida a la celebració de la II Exposició que es conserva en el conjunt del fons de la Biblioteca Balaguer i on llegim textualment, amb la tonalitat d'espiritualitat noucentista que trobarem en moltes altres comunicacions:

PENEDESENCES:

La Exposició d'Art que l'any passat es celebrà a la capital de l'Alt Penedès, aquest any, i per la seva Festa major, tindrà lloc a la nostra amada vila.

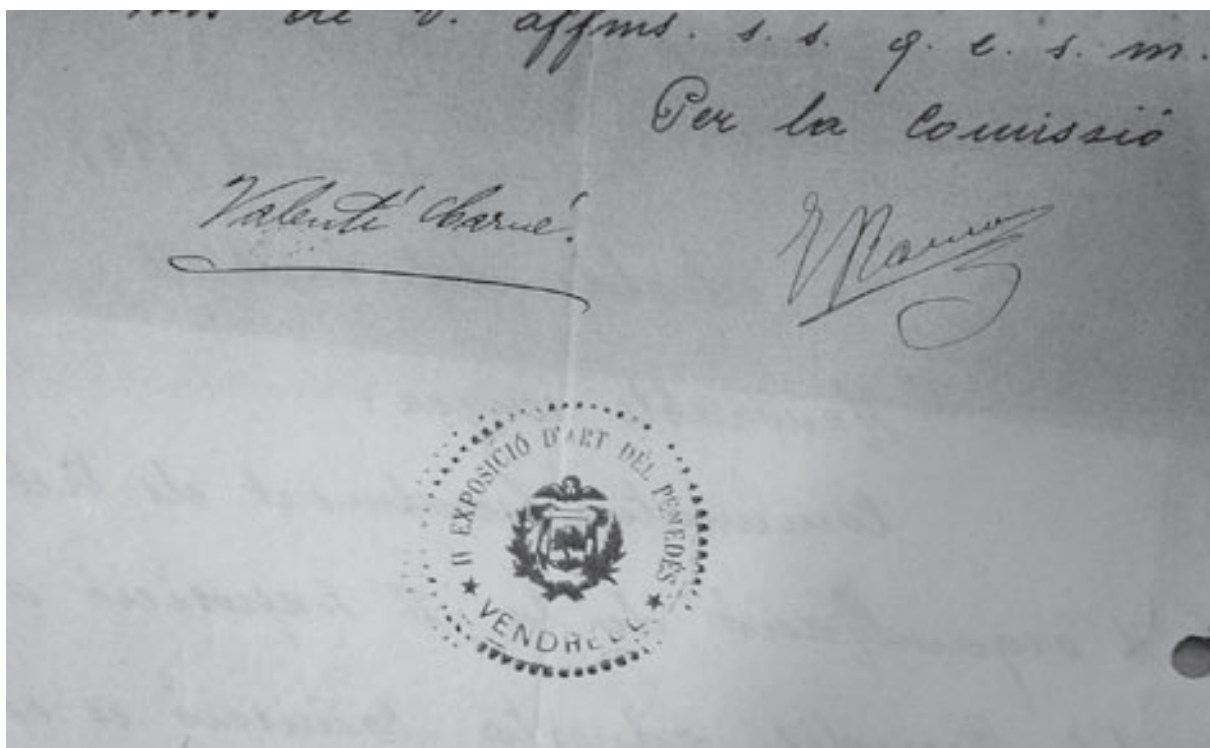
Vet-aquí, perquè la Comissió organitzadora vol iniciar les seves tasques amb una crida que us desvetlli i us faci aportar decididament el vostre esforç a aquesta manifestació d'art que tant ens ennoblirà, ja que la terra manifesta el seu daler de superació, no sols procurant l'enrobustiment de la seva economia, sinó no deixant mai enfosquir la claror espiritual que aïrradia.

Tant lo que ha estat com el que és, inclús el gràvid d'imminents realitats, integràrà la II Exposició del Penedès. I dintre d'aquestes dues fases no oblidarem cap matís artístic, valorant-lo prèviament els tècnics per no caure en un caràcter industrial. I alligonsats per aquest criteri, la selecció i l'empremta comarcal seran els senyals inesborrables del nostre tarannà artístic.

Vilanova i Sitges bressol de pintors egregis, Vilafranca fogar d'escriptors insignes, Vendrell llar preeminent de músics eximis, es daran les mans fent la rotllana de germania i l'anella intrencable circumdarà tot el nostre Penedès que té la generositat i finor mediterrànies. I la nostra vila, el dia daurat de la seva Festa cabdal, estatjarà aquests neguits fulgurants i sonsors que el nostre Àngel del campanar, invàlid i tot, mostrarà sempre als vinents i als que vindran com a custodi que és de l'esperit pairal.

Assenyalada és la transcendència de la missió que se'ns ha confiat. Despullats de tot egoisme, pensant sols en la flama que la il·lumina i en el batec del vent que la fa tibant, doneu-nos la vostra col·laboració, tornant roentes d'entusiasme de tota mena les festes preliminars, fent néixer iniciatives, ajudant-nos en la recerca de l'art del passat, descobrint-nos vocacions inèdites, i voleu que la nostra vila sigui una vegada més –ella que sap tant de la dolor– reverenciada per tota la terra, perquè ha sabut fer vibrar les cordes més amagades i subtils de la seva ànima.

Per això, penedesencs, us fem aquesta crida.⁽³⁾

*Les signatures de Valentí Carné i Josep Ramon al capdavall d'una carta amb el segell de la II Exposició
(Fons Biblioteca Víctor Balaguer).*

Ara sabem que el 31 de maig del 1927 ja es proposava la constitució d'un jurat d'admissió de les obres d'art, format per Pau Casals com a president d'honor, Manuel Trens com a conservador del Museu Diocesà de Barcelona, Josep Carbonell com a director de *L'Amic de les Arts*, Francesc Pujols des de Martorell i el sitgetà Trinitat Catasús. El cert és, però, que Trinitat Catasús va presentar la seva dimissió en una carta a Josep Maria Junoy. Ens podem atrevir a suposar que per discrepàncies amb Mn. Trens, que devia ser qui realment tallava el bacallà? Tant si la cosa va anar per aquest camí com si va anar per un altre, sabem que les seccions que es van constituir van ser la d'art, en la doble línia actual i retrospectiva, formada per Miquel Castellví Carbonell, Josep Durand, Josep Prats Camins i Baltasar González; la bibliogràfica, que formaven Ferran Ramon i Soler, Francisco Figuerola i Pilar Belmonte; la secció musical, amb Joan Ivern, Joan Borrull i Pau Gomis, i la d'hisenda i propaganda, que constituïen Pere Plana i Mañé, Joan Tolrà, Rafael Fusté i Güell, Enric Solé, Isidre Martorell, Joan Angrill Sapés i Llorenç Bové i Martí.⁽⁴⁾

El 5 de maig diverses cartes conviden a participar en l'exposició als pintors de més prestigi al Penedès històric en aquells anys, allí trobem els noms dels sitgetans Joaquim Sunyer, Pere Jou i Mas i Fontdevila, de Ricard Estivill que residia a Santes Creus, Pere Inglada que vivia a París i dels residents a Barcelona Francesc Domingo i B. Puig Perucho.

L'admissió d'obres d'art es va obrir el 25 de juny i hi havia la intenció d'inaugurar la mostra el 10 de juliol, tot coincidint amb els dies de la Festa Major vendrellenca. Per tal d'activar les coses a cada població significativa del Penedès es van nomenar uns delegats, així a Sitges el

president del llavors anomenat “Pavelló de Mar”, juntament –no podia ser d'altra manera– amb un representant de la directiva del Casino Pardo i una altra d'El Retiro. Antoni Mir Capella havia de ser el delegat de Sant Sadurní, però no va acceptar per problemes de salut, juntament amb J. Bosch i Josep Olivé. La documentació de la Biblioteca Balaguer ens parla igualment d'un comitè d'honor format per Miquel Utrillo, de Sitges; el Comte del Asalto; el Marquès de Ferrer-Vidal; el Marquès de Vilanova; Santiago Rusiñol; Lluís Plandiura; Ramon Cases; el cardenal-arquebisbe de Tarragona, Francesc Vidal i Barraquer; Pau Casals i Benvingut Socias.

L'arquebisbe Vidal i Barraquer va contestar assegurant que no podia acceptar, tota vegada que corresponia al bisbe de Barcelona –“[...] la delicadesa que dec guardar al Prelat al Bisbat del qual pertany el Penedès em priva del gust que tindria en poder-los complaure”–. No podem oblidar que llavors el Baix Penedès encara formava part del bisbat barceloní. Pel que fa als músics Casals i Socias que acabem d'esmentar, no podem oblidar que en altre temps van estar enemistats i que la pau entre ambdós s'havia signat tàcitament un any abans, en la celebració vilafranquina, en oferir un concert conjunt, de forma que aquest 1927 van oferir una interpretació a duo al vendrellenc Teatre Tivoli.⁽⁵⁾

Hi havia, però, qui no veia el tema clar i no va acceptar el fet que l'acte inaugural de la II Exposició es fes coincidir amb un homenatge a Casals i un concert popular a la plaça Nova vendrellenca:

Amic Ramon: Llegeixo que l'Exposició del Penedès ja no és independent de l'Homenatge a en Pau Casals, sinó que és també un dels elements organitzadors d'aquest. Doncs bé, tingueu-me per apartat o dimitit del càrrec de membre de la Comissió central de l'Exposició, que tàcitament havia acceptat.

La raó d'això és senzill: jo no vull estar un element pertorbador que mogui ara a última hora un enrenou que no tothom sabia comprendre i que podria fer més mal del que es proposaria evitar, però menys vull ésser responsable dels disbarats que s'estan fent i que, probablement, es faran en dit homenatge.

Entengueu bé que aquesta decisió és irrevocable. Per no fer xipoll (que podria ser perjudicial) no cal que la feu pública en el Baix Penedès, però sí que feu de manera de publicar altra vegada, amb alguna excusa, la Comissió central sense el meu nom.

A més, així podreu, d'aquí endavant, anomenar, sense tanta injustícia, els components de dita comissió per ordre invers.

Qualsevol dia us enviaré la llista del que hi ha per casa, per si és exposable [...].⁽⁶⁾

Altres aspectes d'aquesta II Exposició van tenir també altres detalls polèmics, així una carta de la direcció de la sitgetana *La Punta*, i en concret de Rafel Font, s'expressava el 30 de maig de 1927 amb aquestes paraules.

Assabentats del nomenament de la Comissió Organitzadora de la II EXPOSICIÓ D'ART AL

PENEDÈS ens creiem en el deure d'elevar-vos la més respectuosa protesta per no haver tingut en compte, una volta encara, la veritable composició espiritual interna de Sitges.

Si l'any passat vàrem callar perquè sabíem del cert que el més jove dels senyors nomenats aconsellà –“a mi, a l'Utrillo i ningú més–, la qual cosa fou reputada per tothom d'ingènua criaturada, no podem continuar emmudint ja que els elements que representem i que són precisament aquells als quals l'any vinent s'haurà de recórrer si es vol fer l'Exposició a Sitges, ens hi empenyen amb vehemència.

Considerem molt natural que hom tingui sempre un concepte de les, valors de cada poble, i és per això que, a desgrat de caure en pecat d'immodèstia, us fem avinent que una part importantíssima de les espirituals activitats sitgetanes no es pot sentir ben representada en la Comissió que tan dignament presidiu.

Aprofitem aquesta avinentesa per posar el nostre periòdic a la disposició vostra, tot assegurant-vos que, com fins ara, propagarem amb joia l'ideal de l'Exposició [...].⁽⁷⁾

Aquest conjunt de documentació permet resseguir aspectes com l'organització de les conferències, en general proposades i organitzades a darrera hora. Així veiem com se li demana una conferència a Mn. Trens, amb data fixada del 16 de juliol a la Biblioteca Popular, una altra es proposa a Francesc Pujols per al 30 de juliol, a les 7 de la tarda, al mateix indret, i una tercera al també vilafranquí Jaume Valero Ribas per al dia 14, a les 7 de la tarda, igualment a la Biblioteca. Tots tres repeten com a conferenciants després de la celebració del 1926, d'aquí que la resposta fos diversa: Pujols els contesta en carta del 29 de juny i els proposa una dissertació sobre: “El castellanisme i la tuberculosi en el renaixement de Catalunya”. Mn. Trens, però, en carta també del 29 de juny, comenta als organitzadors que creu que a la llista de conferenciants no hi hauria de figurar cap nom de l'any passat “altrament semblaria que haguéssiu acabat els recursos”, de manera que per a ell “el no donar cap conferència seria no sols un descans, sinó gairebé una necessitat” i en aquest sentit indica als organitzadors la possibilitat de proposar una conferència al poeta resident a Vilafranca Romà de Saavedra o a la seva filla Anna Maria, aspecte que els organitzadors van tenir en compte tot fent arribar al poeta vilafranquí la carta corresponent.

Un altre dels que reben la proposta de conferència és el músic Amadeu Vives, del qual reconeixen el caire penedesenc des d'una perspectiva molt més àmplia de l'actual, per haver nascut a Collbató; aquest els va contestar en una carta del 8 de juliol tot indicant-los que aquest any li era impossible, però que de cara a l'any vinent podia preparar una conferència sobre el tema “La música com a símbol de la ciutat”. A Joan Estelrich li proposen la conferència de cloenda, sota l'arc de Berà, a Josep Maria Junoy com a vilanoví li demanen una conferència per al dimarts 12 de juliol, a les 7 de la tarda, a la Biblioteca Popular, i fins i tot s'adrecen a Anfós Maseres, el qual vivia a París, tot demanant-li si podria venir a parlar o trametre algun text per poder ser llegit.

A l'hora de la veritat va ser el vilafranquí Pere Mas i Perera qui va parlar d'un tema que ja havia estat la base de l'exposició de Josep Estalella i Graells a Vilafranca, un any abans: “Projecte d'Estatuts de l'Institut d'Alts Estudis Penedesencs”,⁽⁸⁾ text que suposem prou interessant però que no tenim referències que s'hagi conservat.

UNA CRÒNICA DEL 1927

La documentació conservada a la Biblioteca Balaguer ens permet igualment resseguir l'organització de l'esdeveniment a través de les notes de premsa que l'organització feia arribar als mitjans de comunicació de l'època, tot i que, com es pot observar pel que hem dit abans, el caire d'improvisació era general en molts aspectes, sense que això es fes evident en el redactat d'aquestes notes oficials, de les quals es conserven dues o tres versions, sempre amb una tonalitat marcadament triomfalista, d'esperit publicitari si voleu:

Propera ja la data de la seva inauguració, es va accentuant la importància que assolirà aquesta magna manifestació artística.

S'han rebut ja les teles d'en Mir, Cabanyes, Ricart, Puig i Perucho, Sunyer, Iu Pascual, Mas i Fontdevila, Rovira, Estivill, Cañas, Marimon, Vidal, etc..., i se n'esperen d'un moment a l'altre les de Rusiñol, Utrillo, Carles, i d'altres valors de la pintura penedesenca que han promès la seva aportació. Es treballa activament en la col·locació d'aquests quadres que dada la qualitat indiscutible de llurs autors i l'afinament de sensibilitat que palesen, constituiran una veritable sorpresa.

Capçalera del cartell d'un dels actes, amb el característic gravat d'Enric C. Ricart (Fons Biblioteca Víctor Balaguer).

A més a més, els camions i cotxes particulars que els han ofert desinteressadament no cessen de recórrer tota la comarca penedesenca portant al Vendrell veritables joies d'Art, sobretot en el seu aspecte religiós. El tern vermell i els quadres gòtics de Vilarodona, la Verge bizantina de la Pobla de Montornès, la col·lecció de Creus parroquials, la de calzers, etc... formaran un grup d'una riquesa inigualable. I a això cal afegir-hi la multitud d'objectes civils catalogats en col·leccions, que seran una lliçó per al professional de les coses artístiques.

La inaugural, tindrà lloc el prop- vinent dissabte, a les set de la tarda, assistint a l'acte, dada la qualitat dels convidats, les seleccions de la cultura pairal, i des del diumenge dia 10 serà oberta l'Exposició al públic, no dubtant que fins al dia 31 que es clausurarà, lo millor de la nostra terra desfilarà per la mateixa.

I a fi de fer agradosa l'estada dels forasters que visitin aquest veritable museu comarcal, són en curs d'organització una sèrie de festes, com conferències a càrrec d'en Josep Maria Junoy, Jaume Valero, Anna Maria de Saavedra, Francesc Pujols, Josep Carbonell, Mossèn Manuel Trens, i concerts musicals, de manera que ben breument darem la llista completa d'aquests actes, amb tots els detalls, a fi de facilitar l'assistència als coterranis.

Per tal de retre tribut al malaguanyat pintor vilanoví Rafael Sala, mort suara a Mèxic, en un dels dies d'aquest mes es farà un acte a la seva memòria que per la qualitat dels que hi prendran part promet reeixir esplèndidament. De dit traspassat artista, amb l'aplegament de les seves teles, s'hi ha destinat un lloc d'honor dintre de la nostra Exposició".⁽⁹⁾

El 1930 trobem encara una crònica concreta, però tan breu que ben poc ens aporta a l'entorn de la celebració vendrellenca, ressenya que recollim en la seva totalitat:

La II Exposició d'Art del Penedès, celebrada l'any 1928 al Vendrell, va ésser muntada a la sala d'actes del Centre Industrial, dividida en quatre sales mitjançant un creuer fet amb cortines de vellut, a més de l'ampla sala de la Secretaria on es bastí la secció bibliogràfica. S'hi exhibiren prop de cent-cinquanta teles i escultures degudes, entre altres, a Joaquim Mir, Joaquim Sunyer, B. Puig Perucho, Francesc Domingo, Enric C. Ricart, Alexandre Cabanyes, Llorenç Brunet, Ramon Casas, Pere Inglada, Iu Pasqual, Josep Vidal, Ricard Estivill i altres; sentim no recordar llurs noms en aquest moment. En l'art retrospectiu es catalogaren uns tres-cents objectes, alguns d'alta valor artística i arqueològica. Comprendia el recull, del valuós reliquiari al senzill vano i hi figuraven mobles, vaixelles, robes, joies, imatges, llums, vidres, ferros, monedes, etc. etc. A la secció bibliogràfica, presidida pel retrat del gran poeta Àngel Guimerà, hi figurà l'escriptori on aquell geni escriví, a vila, la seva gran obra "Mar i Cel" i altres produccions i poesies, un notabilíssim aplec de premis guanyats pels escriptors locals a diferents certàmens i jocs florals, un recull d'obres i llibres escrits pels vendrellencs i una col·lecció de premsa local.

Les altes despeses ocasionades per la II Exposició d'Art del Penedès foren eixugades amb els ingressos obtinguts en diferents actes i concerts, al davant dels quals cal recordar la solemnitat artística que li dedicaren els excelsos artistes locals, el gran violoncel·lista En

Pau Casals i l'il·lustre pianista En Benvingut Socias, així com la col·laboració que hi prestà l'Elenc Artístic Arbocenc, representant el drama d'En Guimerà "Terra baixa" i el sainet d'En Ramon Ramon: "A cal notari o uns capítols matrimonials desfets", un festival de danses populars catalanes a càrrec del Grup Folklore del Foment Sardanista de Vilafranca, les entrades de l'Exposició i una subvenció que donà l'Ajuntament de la vila".⁽¹⁰⁾

Miquel Castellví esmentava encara alguns detalls poc coneguts com la visita de Francesc Cambó o els detalls d'aquell epíleg que va ser el festival literari i musical celebrat sota l'arc de Berà –és a dir, en el camp del costat perquè sota l'arc hi passava la carretera–, on una dansarina amb indumentària helenitzant i fins i tot nom noucentista –Àurea– va oferir peces de ballet clàssic amb l'acompanyament de la pianista Nausica Palamas i el violoncel·lista Joan Carné. En caure la tarda hi van haver parlaments i allí, en una de les portes històriques del Penedès, es van sentir les paraules de Joan Vidal Salvó, de l'arquitecte Balcells, de l'arqueòleg Bosch i Gimpera i del polític Joan Estelrich.⁽¹¹⁾

Tot i el notable grau d'improvisació –podem suposar que la celebració vilafranquina havia tingut un any abans un caire semblant– l'Exposició del Vendrell finalment havia resultat prou reeixida, des de llavors un punt de referència en la cultura penedesenca.

NOTES

- (1) El vam estudiar i en vam donar referències inèdites ja fa molts anys al primer número zero de la revista *Olerdulae* del Museu de Vilafranca. 1976.
- (2) Miquel CASTELLVÍ I SOCIA. "Les Noces d'Or de la II Exposició d'Art del Penedès en l'Any de constitució de l'Institut d'Estudis Penedesencs" al volum *Institut d'Estudis Penedesencs. Constitució*. Pg. 43 a 47. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilafranca 1977.
- (3) Impremta Ramon, el Vendrell. 1927.
- (4) Els noms els dona Castellví, *Les Noces*. Pg. 44.
- (5) CASTELLVÍ. *Les Noces*. Pg. 46.
- (6) Carta de l'advocat Salvador Euras, sense data. Catalogada amb el número 202.
- (7) Carta catalogada amb el número 35.
- (8) CASTELLVÍ. *Les Noces*. Pg. 46.
- (9) Còpia de nota de premsa, catalogada amb el número 184 i datada a mà el 6 de juliol del 1927.
- (10) "La II Exposició del Penedès", a *L'Abella d'Or: Penedès*. Sense signar. Barcelona 1930. Pg. 56-57.